

som spildes ved at binde Sæden, sætte den i Eras behøve o. desl. Er denne Formening rigtig, hvo vil da ikke gjerne bjerge sin Sæd paa en saa lidet bekoftelig Maade?

Til Slutningen maa jeg endnu tilføie, at flere kyndige og duelige Agerbrugere, som nsie kjende Avlingsmaaden i de øvrige danske Provindsfer og have indført mange Forbedringer i Avlsbruget her paa Landet, dog ere enige i at foretrække den bornholmste Høstemaade for den, som bruges paa andre Steder.

Tvivel og Indvendinger, som maatte fremkomme imod disse Bemærkninger, skal det være mig en Fornøielse efter Ævne at besvare.

St. Peders Præstegaard d. 26 November 1832.

C. L. Børresen.

Bemærkninger til nogle af Hr. Landvæsens-Commisfair Dalgas's Skrifter.

Det er det landoeconomiske Publicum bekjendt, at det kongelige Landhuusholdnings-Selskab i Aaret 1821 tilkjendte Hr. Landvæsens-Commisfair C. Dalgas en Præmie for hans: Forsøg til en kort og fattelig Lærebog i Agerbruget, til Afbenyttelse for den danske Bønde. Dette Skrift

udkom i 1822, og Dplaget blev ved Landhuusholdnings-Selskabets Medvirkning saa snart udsolgt, at Forfatteren allerede i 1824 foranstaltede og udgav det andet Dplag. Opmærksomme Læsere, der kjendte det første Dplag, have bemærket, at de tvende Linier, som findes paa Tittelbladet af første Udgave: "Belønnet med den af det Kongelige Landhuusholdnings-Selskab over dette Emne udsatte Præmie," fattes paa Tittelbladet af den anden Udgave, og da Udeladelser af denne Art ikke ere blandt dem, Forfattere helst foretage, saa maae særdeles Omstændigheder have foranlediget dette. Sammenholdes begge Udgaver, saa sees, at anden Udgave i saa væsentlige Dele afviger fra første Udgave, at Forfatteren, formodentlig samvittighedsfuld har udeladt hine Linier, fordi han selv erkjendte, at anden Udgave ei mere var det belønnede Skrift. Lærebogens Forfatter har i 1831 udgivet et Skrift om Huusdyrenes Behandling, og nu (1832) et "Tillæg og Rettelser" til anden Udgave af Lærebogen, og det er ved dette Tillæg, saavel som ved Skriftet om Huusdyrene og ved anden Udgave af Lærebogen, at Undertegnede vil tillade sig nogle Bemærkninger.

Som Medlem af Landhuusholdnings-Selskabets første Agerdyrknings-Commission, har jeg været blandt dem, der stemmede for at tilkjende første Udgave af Hr. Dalgas's Skrift den udsatte Præmie, men det er vist at om jeg kunde have ahnet, at han to Aar derefter vilde, om meget vigtige Gjenstande

i Landoeconomien, have yttret sig saa afvigende og modsat, vilde jeg for mit Bedkommende, og rimeligviis flere af mine Colleger for deres, kun betingelsesviis have ønsket et Skrift belønnet, der vel indeholdt de Grundsaetninger, vi ønskede udbredte blandt Agerdyrkerne, men hvilket ikke kunde stifte den Gavn vi haabede, naar dets Forfatter to Aar sildigere vilde nedrive det, han to Aar tidligere opbyggede. Var Hr. Dalgas's Skrift ikke belønnet af Landhuusholdnings-Selskabet, hvorved det dog rimeligviis har erholdt nogen mere Betydning i Agerdyrkerens Dine, end om det ei var belønnet, og havde Hr. D. ikke atter ved sit Tillæg henledet Opmærksomheden derpaa, saa kunde det været overladt til sin egen Skjæbne; men da mangen Agerdyrker, der ikke kjender den første Udgave, og der troer i anden at see Landhuusholdnings-Selskabets Meninger i Overeensstemmelse med Hr. D's., vel kunde have Grund til nogen Forundring og til at forekaste Selskabet Vaklen, saa formener jeg, som et af dets Medlemmer at have Ret til, ved at sammenholde Hr. D's. tidligere og sildigere Ytringer, at gjøre Almeenheden opmærksom paa, at det ikke er Landhuusholdnings-Selskabet, der har været vaklende. — Dog agter jeg ikke at gjennemgaae Hr. D's. Skrift i alle dets Dele. Kun nogle af dem, hvori hans sildigere Fremstilling ganske eller tildeels afviger fra den tidligere, ere de, som jeg her vil berøre.

Jeg vil begynde med en Sammenligning af

det, som Hr. D. paa forskjellige Steder i sit Skrift siger om Sving- og Hjulplovene. — "En veldannet engelsk Plov," siger Forf. (Side 48 og følg., 1ste Udg.) "arbejder ganske fortrinligt. Man pløier med den i en Dybde af 7 til 8 Tommer, uden at det synderligt anstrænger et Par Heste. Den gaaer stadig, og vender Jorden meget godt, hvilket den danske Plov ene er istand til, naar man pløier Grønjord."

"Mangfoldige Ujevnheder afbryde deres (Hjulplovenes) Gang, og de kunne selvfølgelig ikke saa let skride frem i Jorden. Det overordentlig stærke Tryk, Jordskrimmelen, naar den af vore feilagtige Muldsjæle skydes til Side, men ikke vendes, yttreer paa den danske Plov, gjør at den gaaer meget tung."

"Den engelske Plovs Længde følger Middelsveien mellem de lange og korte, derved gaaer den baade let og bliver ei heller ustadig. De to lange Handler eller Haandgrebe, som findes bag Ploven, give Plovføreren en stor Magt over den; han kan selvfølgelig let tvinge Ploven i en Fordybning, og meget let undgaae at den ikke griber for dybt i en Forhøining. Enhver overvindelig Hindring, der truer med at forstyrre Plovens Gang, virker han let imod. Fordele, der for største Deel mangle ved den danske Plov, og hvor til den Omstændighed, at ingen Hjul findes ved den engelske Plov, ikke lidet bidrager."

”Bed den (Stilleboilen) kan Ploven paa en
”saare let Maade stilles til den forlangte Dybde og
”Brede. En Dreng kan gjøre det, naar
”det een Gang er vlist ham.”

”At den engelske Plov er uden Hjul, finder
”meste Anstod hos vore Bønder, da de ikke
”kjende Nytten af at undvære dem, og
”sandt nok, den danske Plov kan ikke gaae
”uden Hjul, men selv dette viser dens
”mindre Brugbarhed og feilagtige Byg-
”ning. Den engelske Plov derimod er saa rigtigt
”udarbejdet og sammensat, at ingen Hjul behøves for
”at understøtte dens Gang.”

”Jeg haaber at denne Beskrivelse over den eng-
”elske Plov vil overbevise Dig, min kjære Bonde,
”om dens Fordele frem for den danske
”Plov i Almindelighed. — — — Paa lette Sandjor-
”der vil Nytten deraf ikke blive saa isinefaldende,
”thi den engelske Plov gaaer forholdsmaessig
”lettere, jo dybere den ploies med.”

I anden Udgave, Side 71 o. f. yttres Forf.
sig som følger: ”Imidlertid er dog ved dette Slags
”Plove (Svingplove) udeladt en Deel, som hos
”os spiller en Hovedrolle, nemlig Forkærren el-
”ler Hjulene. Disse ere anseete som unyttige, ja
”endog skadelige, ved den Magt de berøve Plovs-
”rerens over Redskabet, og den Hinder de sætte i
”Veien for en god Bearbejdning, samt den Kraft-
”spilde, man beskjøder dem for at foraarsage. Men

”Erfaring og Estertanke vise, at det ikke
 ”forholder sig saaledes. Hjulene give Plo:
 ”ven en Stadighed, som i flere Tilfælde vil findes
 ”fornøden for at ploie tilbørligen; thi Plovene uden
 ”Hjul, eller de saakaldte Svingplove, ere for meget
 ”underkastede Plovsførerens og Lastdyrenes Vilkaar:
 ”lighed; saa at det er kun i meget faa Tilfælde
 ”(nemlig naar Jorden er vel opdyrket, og af eens
 ”Bekaffenhed i Plovsfurens Dybde) og med stadig
 ”tilvante Heste, samt opmærksomme Plovsførere, at
 ”dette Nødskab kan virke uden Grund til
 ”Unke. Naar det altsaa fandtes, at Forkærren ingen
 ”Kraftspilde forarsager, og ikke forstyrrer Plovens
 ”Gang, fortjente den vist ikke at forkastes. At For:
 ”kærren, tilbørligen indrettet, ikke forøger den Kraft
 — Forf. mener nok her: ikke nøder til at forøge den
 Kraft — ”som udfordres til at trække Ploven, kær:
 ”rer Erfaring;” o. s. v. — — ”Er Jordbunden ujevn,
 ”forhindre de (Hjulene) vel Sulen*) fra at synke i
 ”Hullerne og give Anledning til, at Ploven griber
 ”stærkt i Forhøiningerne. Men kan det kaldes en
 ”Feil, at Forhøiningerne sløifes eller Fordybningerne
 ”udfyldes? Ugerens Planering er dog nok ogsaa
 ”en af Hensigterne ved Jordens Bearbejdning. En
 ”reen Bildfarelse er det, naar man beskylder Hjulene

*) Hvorfor Sulen? Det gælder jo om hele Plovlegemet,
 og vil man nævne en enkelt Deel deraf, var det jo
 rigtigst at nævne Skjæret, der viser de øvrige Dele
 Veien; vi sige desuden nok rigtigere Swilen.

”for at forhindre Plovens regelmæssige Gang op eller ned ad Bakke; thi da Hjulene stige eller synke ligesaameget som Bagploven, kan Forholdet mellem dem indbyrdes jo derved ikke forstyrres! — — Endeligen er det ogsaa en Feiltagelse, naar man paa- staaer, at Svingploven lader sig tvinge i Jorden under enhver Omstændighed.”

Sammendrages det, Forf. har sagt i første Udgave, i saa Ord, saa lære disse os, at, med Svingploven kan pløies til en Dybde af 7 til 8 Tommer, uden synderligt at anstrænge Hestene; at Maaden hvorpaa den stilles er saa simpel, at en Bondedreng kun behøver een Gang at være underviist deri, for strax at kunne gjøre dette; at den ei blot gaaer let, men endog stadig; at Plovkarlen, ved den Magt han har over denne Plov, let modvirker enhver overvindelig Hindring, der truer med at forstyrre Plovens Gang; at den Omstændighed, at disse Plove ingen Hjul have, ei lidet bidrager hertil; og at Forf. haaber, ved det han har anført, at have overbevist Bonden om disse Fortrin fremfor de danske Plove, der ikke kunne gaae uden Hjul, hvis regelmæssige Gang afbrydes ved mangfoldige Ugeres Ujevnheder, og som just ved det, at de ikke kunne gaae uden Hjul, bevise deres mindre Brugbarhed og feilagtige Indretning.

Efter anden Udgave paastaar derimod Hr. D. at Hjulene hos os spille en Hovedrolle, at de ei bør forkastes, naar kan bevises, hvilket er Tilfældet,

at Ploven ved dem ei bliver tungere at trække; thi det kan ei kaldes en Feil, at de paa ujevn Ager gribe snart for grundt snart for dybt i Jordmonnet, da dette derved jevnes, og at det er en reen Bildfarelse, at de opad Bakke gaae for let og nedad Bakke for dybt, efterdi Plovens Fordeel stiger og daler som dens Bagdeel.

Efter første Udgave arbejder en veldannet Svingplov ganske fortræffeligt; den gaaer let og stadig; overvinder let enhver overvindelig Hindring, deels ved den Magt Plovforeren har over den ved de lange Haandgreb, og deels derved at den ingen Hjul har. Efter anden Udgave er det kun i meget faa Tilfælde, at Svingploven kan bruges uden gyldig Grund til Anke. Efter første Udgave afbryde mangfoldige Ujevnheder Hjulplovens Gang, saa den ei saa let (som Svingploven) kan skride frem, og at den ikke kan undvære Hjulene, viser just dens feilagtige Bygning. Efter anden Udgave, er det ei blot ikke til Skade, at Agerens Ujevnheder afbryde Hjulplovens eensformige Virken, men dette er endog til Gavn, da Ageren derved jevnes. — Efter første Udgave overvinder Svingploven let enhver overvindelig Hindring, efter anden Udgave kan Svingploven ikke trænge i seig og tør Grønsvær, uden en Karl trykker paa Ploven ved Langjernet. Kort: efter første Udgave synes Jorf. at have fundet det idel Fuldkommenhed ved Svingploven og idel

Feil ved Hjulploven, hvorimod i anden Udgave Svingsploven aldeles forkastes, som et Redskab, der sjelden kan arbeide uden grundet Anke, og som i det høieste er skicket til at lære unge Plovkarle at pløie, og som, naar de have lært dette, siden er dem unyttigt.

Jeg formener saaledes at have beviist, at Forf. af Lærebogen har, hvad Plovene angaaer, mange Gange i saa Linier modsagt sig selv; og skulde dog et yderligere Beviis herfor behøves, saa findes det, naar man seer at han i Tillægget Side 25 siger: "Enhver Plov kan bruges som Svingsplov (d. e. uden Hjul), efter at han i første Udgave S. 50 har sagt: "den danske Plov kan ikke gaae uden Hjul" d. e. den kan ei bruges som Svingsplov.

Men Forf. gribes ei blot ofte i Modsigelser, naar første Udgave af hans Lærebog sammenholdes med anden Udgave og med Tillægget, men man bemærker da tillige, at de Grunde, som han anfører til Forsvar for hans sidste Meninger, kun ere Skingrunde. Naar jeg siger Skingrunde, bør jeg bevise saadant. Hr. D. siger S. 73: "En reen Bildfarelse" er det, naar man beskylder Hjulene for at forhindre Plovens regelmæssige Gang op eller ned ad Bakke; thi da Hjulene stige eller synke ligesaameget som Bagploven, kan Forholdet mellem dem indbyrdes jo derved ikke forstyrres." Dette vilde være ganske rigtigt, naar blot ei derved var overseet den lille Omstændighed, at Hjulene stige op

ad Bakke, eller synke nedad Bakke, tidligere end Plovlegemet, saa at dette, naar det kommer hvor Hjulene nylig vare, allerede finder disse høiere eller lavere, og derved opad Bakke løstes, eller nedad Bakke synkes, saa at det, om Bakken er temmelig steil, enten ikke kan komme i Jorden, eller maae gribe alt for dybt deri. De Landmænd der læse dette, ville undres over at jeg har maattet forsvare en Sandhed, hvorom de vel neppe have drømt, der kunde være forskjellige Meninger.

Er det end ei ligegyldigt, hvilken Plov man bruger, saa er det dog endnu mindre ligegyldigt, hvilken Sædsfølge man har. Dennes Vigtighed vedgaaer ogsaa Hr. D. saavel i første, som i anden Udgave af hans Lærebog, hvor han om Brakfrugterne siger: "Formedest den stærke Bearbejdning, Rodvæxterne udfordre den meeste Tid af Sommeren, ere de istand til at erstatte den rene Brak." Og til Anbefaling af Vexel mellem Cerealierne, og Bælg- og Rodfrugterne, og hvor vigtigt det er, at anbringe en, for den følgende Afgrødes Behov, påsende Forvæxt, siger han, idet han taler til Bønderne: "Hvo af Eder skulde ikke allerede have bemærket det fortrinlige Byg, vore Huusmænd i deres smaa Løfter frembringe efter Kartoffer? Hvem af Eder skulde ikke allerede have overbevist sig om Værters og Vikkers isinefaldende Virkning paa den følgende Sæd, i de Egne, hvor man imellem første og anden Kjærv Byg bruger Værter som Mel:

"Iemsfød? Ofte overgaaer sidste Kjærs den første. "Dg endelig, hvem af Eder skulde ikke for længe "siden have iagttaget, at den Rug, der kommer ef- "ter Boghvede, som har staaet godt, altid overgaaer "den Rug, der saaes efter Byg eller Havre?" — Om Vexelbruget siger Hr. D.: at det kan "betrag- "tes som det høieste Maal for vore Dns- "sker," og naar han dog mener, at Omstændighe- der — senerte *) og vaade Jorder — kunde hins- dre dets Indførelse, saa er det dog et overflaaret Kob- belbrug — det, hvori i det høieste to Sædafgrøder følge hinanden — som han mener bør antages.

Hr. D. har, som heraf sees, saavel i første som anden Udgave — thi de forestaaende Ytringer ere fælleds for begge — udtalt sig bestemt til For- deel for Vexelbruget, som vore Dnskers høieste Maal. Derimod har han nu i Tillæg og Rettelser til an- den Udgave, under A, B, C, D, anstillet Sammen- ligning mellem Fordelene ved Vexelbruget og Kob- belbruget, og deri viist, at den Koes han før har tillagt Vexelbruget tilkommer egentlig Kobbelbruget, der altsaa nu bør være vore Dnskers høieste Maal.

Bel sporer man i første Udgave af Hr. D.'s

*) Senert er formodentlig et Adjectivum dannet efter Substantivet Senner, d. e. Svæker eller Sviker. (*Triticum repens*); men ville de skrivende Landmænd hver fra sin Provinds bruge Bonde-Propindfialismer, saa ville vi snart ikke mere forstaae hverandre.

Lærebog, at han egentlig ikke er en Ven af den hele Staldforing, og at det er den halve Staldforing han ynder. Imidlertid siger han dog: — "Udførte maa det være Dig tydeligt, min kjære Bonde, hvor vigtigt det er at samle al den Gjødske, Kreaturerne give, saaledes, at ikke alene indet deraf gaaer spildt, men, hvad der i særdeleshed er af stor Vigtighed, kan føres ud paa de Steder, der meest trænge dertil, og hvor den med største Fordeel afbenyttes, som f. Ex. til Brakfrugter, til Foderurter, til at opbjelpe en eller anden Plet af de Indtægter, der bære Sæd m. m. Da dette nu ikke kan skee uden at holde og fodre Kreaturerne i Huus, saa maa Du vist kunne indsee Vigtigheden af, at holde Din Besætning hele Aaret igjennem paa Stald. Vel er den Gjødske, der falder paa Græsmarken, ikke tabt, men den kommer ikke til at ligge paa de Steder, hvor man kunde ønske at afbenytte den; og det varer ogsaa for længe inden den kommer til Nytte, nemlig ikke førend Grønjorden igjen tages under Drift."

Efter saaledes at have viist nogle af, skjøndt ikke alle, de Fordele, som Staldforingen giver, anføres det, som deels med deels uden Grund ofte er sagt mod den, og Hr. D. gjør dernæst opmærksom paa den halve Staldforing, der er lettere at indføre, og ved hvilken frembringes, siger han, "altid en større Melk-Indtægt, end ved det bedste Lære:

"græs. Du opnaaer altsaa ved den halve Staldforing ikke alene en forhoiet Indtægt af Dit Meieri, men hvad der er saa vigtigt og taler saameget for Staldforing i Almindelighed, er, at Du samler en betydelig Mængde Gjødske, hvorover Du frit kan raade."

Endelig siger Hr. D.: "Uagtet jeg altsaa, min kjære Bonde, under visse Omstændigheder, foretrækker at halvstaldfore Køerne, mener jeg derfor dog ikke, at Du jo bør heelstaldfore Dine vore rige Kreaturer, hvor dette er muligt. Sæste, Stude, Ungkræ, Kalve o. s. v. trives ypperligt ved Sommerstaldforingen, og intet Løiregræs overgaaer heri vore Foderurter. — — Behold derfor alle disse Kreaturer hele Aaret igjennem i Huus, og fodre dem efter de §. 106 givne Forskrifter."

I den anden Udgave siger Hr. D. omtrent det samme som i første Udgave, til Fordeel for Staldforingen, og opregner dernæst ogsaa i denne, dens virkelige eller formeentlige Ufuldkommenheder, men finder da, at det "falder vist lidt betænkeligt at opoffre sine vante Indtægter, for at samle lidt mere Gjødske!" Han anbefaler da den halve Staldforing, blandt andre Grunde, fordi man derved "samler en betydelig Mængde Gjødske."

I sin Anviisning til Huusdyrenes Behandling, siger derimod Hr. D.: "Heste, som skulle arbejde, eller Meierikøer, som det ikke nok

”kan anbefales at holde rene, gaaer det vist slet
”ikke an at holde inde om Natten.”

Vender man samme Blad (S. 98), seer man
rigtignok samme Forfatter yttre: ”Hvor Hegn mang:
”ler og Vogtning bruges, kan det imidlertid slet
”ikke undgaaes at tage Kreaturerne ind om Nat:
”ten (det gaaer altsaa dog an) og i Middagsstun:
”den, eller indspærre dem i Fold. Græsse Krea:
”turerne paa Dverdreve, Lyngheder o. s. v., er det
”endog meget rigtigt, at afbenytte dette Middel til
”at samle Gjødske, da man ikke kan antage, at den
”gamle, mosbegroede Græsfil eller Lyngen forbe:
”dres af den faldne Gjødske, og denne, saalænge
”Jorden ikke opbrækkes, altsaa ikke kommer til Nytte.”

Da Hr. D. raader i sin Lærebog, at holde
Heste og Ungkvæg paa Stald hele Aaret igjennem,
og viser hvor vigtigt det er, derved at samle den
meest mulige Gjødning, som da kan bringes paa
den Plet, hvor den kan virke fordeeligst, og da
han forsikrer, at Heste, Stude, Ungkvæg o. s. v.
trives hypperligt ved Sommerstaldforingen, fordi in:
tet Løiregræs overgaaer vore Foderurter, men i
hans Anviisning til Huusdyrenes Behandling der:
imod siger, at Heste, som skulle arbejde, (have vi
da nogle som ei arbejde?) gaaer det slet ikke an at
holde inde om Natten, endskjøndt man, naar de
græsse paa Steder, hvor Gjødningen ikke gavner,
nødvendig maae holdes inde om Natten, — saa har
han og i denne Henseende modsagt sig selv.

Læserne ville af det her Anførte let skjønne, at Hr. D., hvad tre af Landoeconomiens vigtigste Gjenstande angaaer, — Ploven, Cædfølgen og Staldforingen — i sine forskjellige Skrifter ei forbliver ved samme Mening, og at det altsaa ikke er ligesgyldigt, om første eller anden Udgave af hans Lærebog bruges til Veiledning. At gjøre opmærksom herpaa, og saaledes at modvirke Udbredelsen af Meninger, som jeg efter min Overbeviisning og Erfaring anseer for mere eller mindre ugrundede, mere eller mindre skadelige, er Diemedet af disse Linier. Jeg indlader mig naturligviis ei her paa at bestride Alt det, som jeg finder urigtigt hos denne Forfatter, hvortil jeg blandt andet regner hans mig bekjendte nu værende Mening om Kartoflernes Jordafkræftelse; jeg hid sætter ikke en eneste af mine, desuden allerede bekjendte og uforandrede Meninger om Svingplovenes afgjorte Fortrin, om Frugtfolgens Vigtighed, om Staldforingens afgjorte Fortrin, paa Jorder, der ere skikkede til Frembringelsen af flere af vore Foderurter; kort sagt: Mit Diemed er ikke at indlade mig i en Strid med Lærebogens Forfatter om hans eller mine Meningers Rigtighed, men kun at vise det Ufviigende i de Meninger, som samme Forfatter i et kort Tidrum har fremsat i sine Skrifter; Ufviigelser, som han ei kan undskyldes ved at yttre, at de første vare Resultater af Ungdom og Enthusiasme, thi da første Udgave af Lærebogen 1822 fremkom, var han ei mere en